

Юлія Іванівна БОЙКО

аспірантка кафедри економічного аналізу і статистики,
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009, Україна
E-mail: Chornenka86@gmail.com
Телефон: +380669622517

СИСТЕМА СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ АНАЛІЗУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО БЮДЖЕТУ

Бойко, Ю. І. Система статистичних показників аналізу податкових надходжень до бюджету [Текст] / Юлія Іванівна Бойко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2013. – Том 13. – С. 141-146. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Обґрунтовано необхідність застосування для всебічного аналізу оподаткування об'єднаних у систему статистичних показників податкових надходжень, що досліджують усі аспекти процесу. Ідентифіковано показники, які допомагають розкрити суть і основний зміст оподаткування, його розвиток, спосіб формування податкових надходжень до бюджету, фактори впливу на їх рівень, виявити проблемні сторони та невикористані можливості. Визначено взаємозв'язки між показниками, у результаті чого об'єднано їх у блоки, а блоки – у систему. Охарактеризовано напрями, аналіз яких є можливим при використанні кожного із визначених блоків системи статистичних показників податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та можливість їх практичного застосування при проведенні подальших досліджень.

Ключові слова: внутрішньорічні коливання; динаміка податкових надходжень; ефективність оподаткування; податковий потенціал; система статистичних показників.

Юлия Ивановна БОЙКО

СИСТЕМА СТАТИСТИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ АНАЛИЗА НАЛОГОВЫХ ПОСТУПЛЕНИЙ В БЮДЖЕТ

Аннотация

Обоснована необходимость применения для всестороннего анализа налогообложения объединенных в систему статистических показателей налоговых поступлений, которые исследуют все стороны процесса. Идентифицированы показатели, которые помогают раскрыть суть и основное содержание налогообложения, его развитие, способ формирования налоговых поступлений в бюджет, факторы влияния на их уровень, выявить проблемные стороны и неиспользованные возможности. Определены взаимосвязи между показателями, в результате чего они объединены в блоки, а блоки - в систему. Охарактеризованы направления, анализ которых является возможным при использовании каждого из определенных блоков системы статистических показателей налоговых поступлений к бюджетам всех уровней и возможность их практического приложения при проведении дальнейших исследований.

Ключевые слова: внутригодовые колебания; динамика налоговых поступлений; эффективность налогообложения; налоговый потенциал; система статистических показателей.

Yuliya Ivanivna BOYKO

Postgraduate Department of Economic Analysis and Statistics,
Ternopil National Economic University
Lvivska str., 11, Ternopil, 46009, Ukraine
E-mail: Chornenka86@gmail.com
Phone: +380669622517

THE SYSTEM OF STATISTICAL INDEXES OF ANALYSIS THE TAX RECEIVABLES TO THE BUDGET

Annotation

The article deals with the necessity of application for the detailed analysis of taxation incorporated in the system statistical indices that investigate all parts of taxation processes. The author defines indices which help to expose the core and basic fundamentals of taxation and his development. The work introduces the revenue method of tax forming in a budget, factors of influence on their level, educing of problems and untapped possibilities. Intercommunications are certain among indexes and as a result they are integrated into blocks, further blocks from the system. The work describes the directions of the problem analysis possible in using of each block of the statistical indices system of tax revenue to budgets at all levels. The author focuses on the possibility of their practical application into further researches.

Keywords: *intra-annual deviations; dynamics of tax revenue; efficiency of taxation; tax potential; system of statistical indices.*

JEL classification: C10, H21

Вступ. Явища чи процеси можливо охарактеризувати за допомогою статистичних показників. У той час як окремі показники описують лише ту чи іншу властивість досліджуваних об'єктів, всебічну характеристику надає використання системи статистичних показників. Вона забезпечує проведення глибокого аналізу податкових надходжень до бюджету усіх рівнів та процесу оподаткування загалом.

Через аналіз податкових надходжень з використанням підбраної системи показників здійснюється характеристика сутності оподаткування, розвитку, процесів формування платежів, результатів діяльності, факторів впливу тощо. Необхідним є визначення та аналіз взаємозв'язків між показниками.

Вимоги до показників та їх синтезу в систему стають особливо значущими в умовах інтегрованих інформаційних систем. Проблематичним є об'єднання великої кількості показників у єдину систему. Це спричиняється різницею у тлумаченні понять та методах розрахунку.

Останнім часом на питання формування та характеристики особливостей системи статистичних показників у сферах діяльності господарюючих суб'єктів зверталось більше уваги, ніж на аналогічні дослідження у сфері фінансів [1; 2;]. Проблеми формування системи показників для аналізу податкових надходжень до бюджету розглядали С. Герасименко, А. Головач, Н. Головач, А. Єріна, Ю. Мороз, А. Шустіков та інші.

Метою статті є ідентифікація показників, розробка, побудова їх системи, що допомогло б

розкрити суть і основний зміст оподаткування, необхідні аспекти впливу заради покращення економічної ситуації. Статистичні показники формалізують економічні процеси та явища і забезпечують комплексну характеристику процесу оподаткування. Усі показники системи перебувають у щільному взаємозв'язку та змістовній єдності між собою. При цьому ефективна система показників повинна задовольняти зростаючі потреби економіки.

Виклад основного матеріалу. Статистичні показники містять інформацію про розміри, пропорції, зміни в часі та інші закономірності, які формуються у результаті збору та опрацювання даних. Вони спираються на сукупність фактів, що забезпечують значний рівень їх доказовості.

Через аналіз статистичних показників сфери оподаткування визначається рівень сплати податків до бюджету, закономірності їх формування, динаміка та структура податкових надходжень, ступінь виконання планових показників, роль основних джерел доходів і фактори впливу тощо.

Система показників, яка характеризує процес оподаткування, повинна якнайповніше відображати усі його вияви в їх системній єдності. Насамкінець результатом є підвищення якісного рівня та аналітичної цінності статистичної інформації щодо податкових надходжень до бюджетів різних рівнів, що сприятиме підвищенню ефективності прийнятих управлінських рішень задля розвитку економіки країни та покращення добробуту населення [1, с. 57].

Значною мірою методологія побудови системи статистичних показників податкових надходжень залежить від конкретної економічної ситуації. Опрацювання користувачами статистичної інформації щодо стану оподаткування дає можливість виявити та оцінити причини та наслідки відхилень фактичних значень показників від планових.

Дедалі актуальнішим стає аналіз ефективності збору податкових платежів на регіональному рівні, що забезпечується побудовою науково обґрунтованої регіональної системи показників. Це потребує розроблення чітких вимог до показників.

Науковці у своїх працях зазначають, що система статистичних показників аналізу податкових надходжень повинна відповідати низці принципів:

- будуватись на наявній статистичній інформації та містити можливість розширення інформаційної бази;
- охоплювати часткові та узагальнюючі показники;
- відображати рівень виконання поставлених цілей;
- характеризувати обрані засоби досягнення поставленої мети;
- визначати вплив основних факторів (зовнішніх та внутрішніх) на показники рівня податкових надходжень [7].

Загалом процес формування системи статистичних показників податкових надходжень до бюджету відповідає законодавчо закріпленим етапам бюджетного процесу і містить наступні показники: відповідно до етапів бюджетного процесу - прогностні, планові, фактичні; показники виконання бюджетів різних рівнів; за економічним змістом – показники виконання бюджету та соціально-економічного розвитку. Відображаючи повною мірою структуру податкових надходжень, необхідно враховувати реальні можливості отримання даних.

За допомогою зазначених статистичних показників проводиться повноцінна характеристика процесу, умов і результатів формування податкових надходжень. Охоплюючи всі сторони економічної діяльності, статистичні показники повинні виконувати вимогу компактності.

При проведенні статистичного аналізу податкових надходжень до бюджетів різних рівнів використовують як абсолютні, відносні, середні величини, так і їх комбінування. Використання сукупності статистичних показників забезпечує можливість аналізу:

- рівня податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та їх динаміки;
- ступеня виконання планових показників податкових платежів;

- структури надходжень, виявлення тих видів платежів, які формують найбільшу частку у загальному обсязі;
- напрямів зміни рівня та структури податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, чинників впливу на процес оподаткування, що спричиняють зазначені зміни;
- сталості окремих категорій процесу оподаткування;
- взаємозв'язків показників фактичного виконання рівня сплати податків із темпами зростання їх планових показників тощо.

Система статистичних показників, яка забезпечує проведення дослідження згідно із зазначеними напрямами містить показники обсягу, структури, планового завдання, виконання плану, динаміки та тенденції змін, відповідність податкового навантаження на одну особу частці її доходів (або частці витрат у районі на соціально-економічний розвиток) порівняно із середнім по області (Україні) показником, щільність зв'язку між окремими показниками та інші.

Використовувані у статистичній практиці показники поділяють за трьома основними ознаками [3; 4; 5; 6]:

- за суттю: кількісні та якісні;
- за характером досліджуваних явищ: інтервальні та моментні;
- за ступенем агрегування: індивідуальні та узагальнюючі.

Загальний обсяг податкових надходжень до бюджету можна розподілити за територіальною приналежністю; конкретною датою чи періодом надходження; способом стягнення (прямі і непрямі); об'єктом оподаткування (заробітна плата, доходи, майно); видом платежу (ПДВ, податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб тощо); фондом спрямування коштів (до загального і спеціального фондів). За всіма зазначеними розподілами ведеться облік фактичних та планових показників.

За допомогою системи показників, що становить сукупність статистичних показників податкових надходжень, проводиться всебічний аналіз, оцінюються відхилення між фактичним рівнем платежів та прогностними і плановими показниками, розробляється прогноз досягнення рівня планових показників тощо.

Об'єднані в систему статистичні показники знаходяться у взаємному зв'язку та розвитку і побудовані на основі діалектичної логіки (підпорядковані законам переходу кількісних змін в якісні, єдності та боротьби протилежностей, заперечення заперечення).

Сукупність показників, яка є базою при проведенні статистичного аналізу податкових надходжень до бюджетів різних рівнів, пропонуємо об'єднати у блоки, що у свою чергу формують систему (рис. 1).

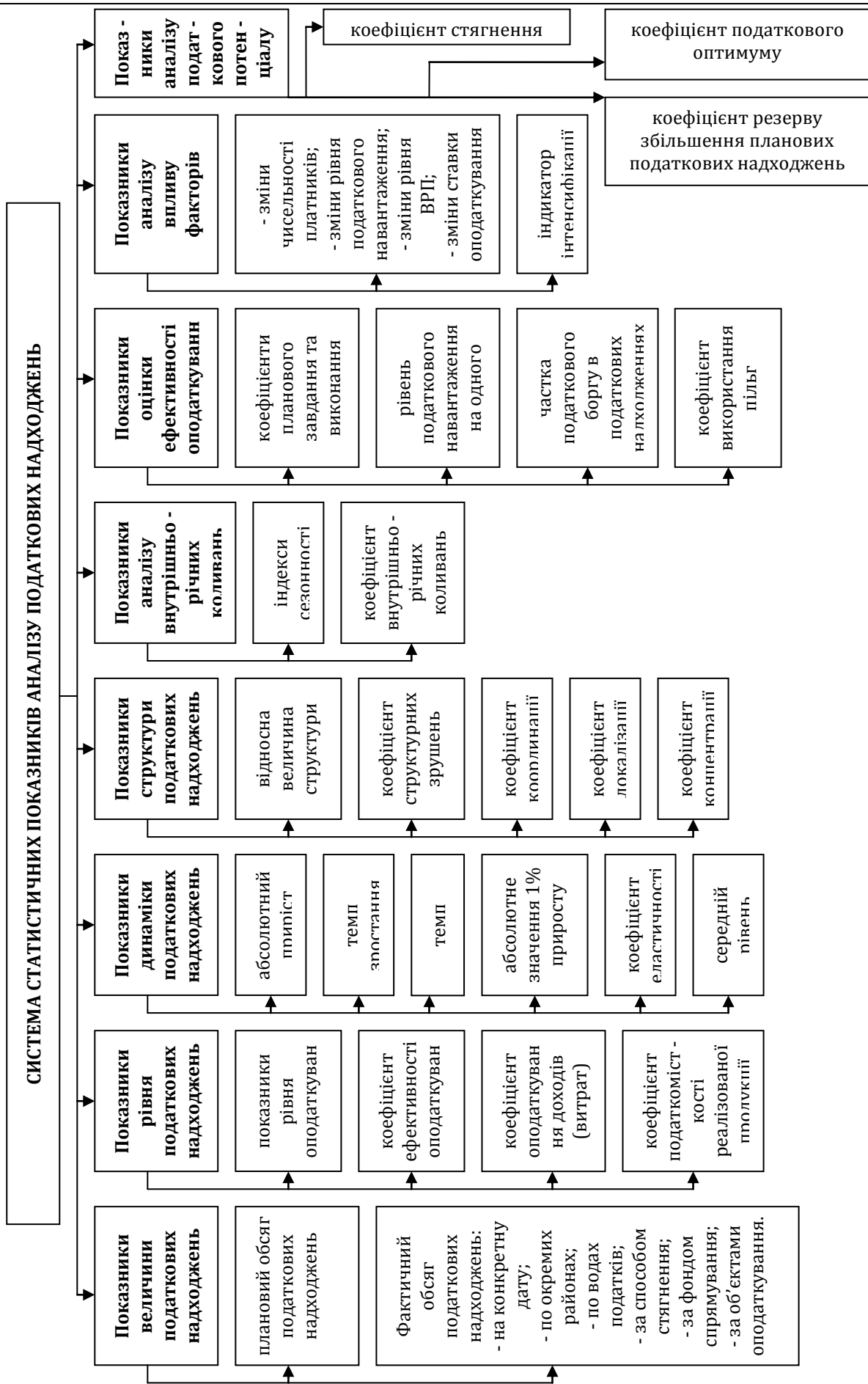


Рис. 1. Система статистичних показників аналізу податкових надходжень

Показники обсягу і динаміки займають вагомe місце у дослідженні податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, однак позитивна динаміка та зростання рівня сплати податків не є беззаперечним фактом ефективного проведення податкової політики. Цей факт вимагає додаткового проведення аналізу з застосуванням ширшого інструментарію.

Розуміння змісту і спрямованості фіскальної політики дають показники, які визначають платежі, що формують основну частину податкових надходжень до бюджету. Важливим завданням статистики при дослідженні оподаткування є аналіз динаміки податкових платежів, ступінь виконання плану щодо збору, оцінювання провідних показників.

Необхідність дослідження і вивчення процесу оподаткування у динаміці зумовлюється тим, що він, як і будь-яке соціально-економічне явище, є динамічним процесом, який безперервно змінюється і розвивається. При цьому виявляються певні закономірності розвитку, оцінюється інтенсивність динаміки та структурних зрушень.

Аналіз інтенсивності динаміки та тенденцій змін податкових надходжень проводять з використанням статистичних даних для розрахунку абсолютних та відносних змін, абсолютного значення 1 % приросту, коефіцієнта еластичності, середнього рівня ряду динаміки. Зазначені розрахунки є базою розроблення заходів підвищення ефективності управління процесом оподаткування. З урахуванням факторів економічної кон'юнктури здійснюється статистичне прогнозування майбутньої ситуації.

Досліджуючи податкові надходження до бюджетів усіх рівнів, необхідно здійснити статистичний аналіз їх структури, що зумовлюється складністю системи оподаткування в Україні. При цьому розраховується відносна величина структури, інтенсивності, просторових порівнянь, коефіцієнт структурних зрушень, координації, локалізації, концентрації, оцінюється ефективність структурних зрушень. Опрацювання структури податкових надходжень до бюджету дає змогу визначити ті види платежів, які формують основну частку доходів і вказують на спрямованість економічної політики держави. Велике значення має застосування балансового методу в дослідженні процесу оподаткування на базі матричної моделі структурно-функціональних балансових зв'язків (надходження платежів по районах області).

Відповідно до поставлених цілей дослідження проводиться статистичний аналіз внутрішньорічних коливань, який є основою вивчення економічної кон'юнктури та прогнозування економічних процесів. Частковими показниками внутрішньорічних коливань є індекси сезонності, узагальнюючим показником

виступає коефіцієнт внутрішньорічних коливань. Узагальнюючий показник коливань відіграє важливу роль в управлінні процесом оподаткування.

Методи статистичного оцінювання ефективності збору податкових платежів застосовують для виявлення прогалин у сфері оподаткування. Вони містять розрахунок коефіцієнта планового завдання; виконання плану; оцінку співвідношення обсягу податкових надходжень і кількості платників податків; визначення рівня податкового навантаження на одного платника; частки податкового боргу в податкових надходженнях; розрахунок коефіцієнта використання пільг та ефективності податкового планування. Результати аналізу вказують на необхідність внесення змін і коректив у діючу політику.

На рівень податкових надходжень до бюджету чинять вплив фактори (як зовнішні, так і внутрішні). Необхідним є проведення факторного аналізу, результати якого сприяють розробці заходів підвищення ефективності оподаткування. Він передбачає розрахунок зміни досліджуваного показника у часі за рахунок факторів впливу. При проведенні факторного аналізу визначається зміна динаміки обсягу доходів щодо валового регіонального продукту (ВРП); динаміки ефекту на основі абсолютних величин; динаміки рівня податкового навантаження на одного платника. Для виявлення впливу факторів на рівень податкових надходжень широко застосовуються багатофакторні лінійні регресійні моделі.

Поряд із фактичним (оперативним) рівнем податкових надходжень існує поняття потенційного (стратегічного) рівня, оскільки внаслідок застосовуваної урядом політики чи причин будь-якого іншого характеру можливості району можуть використовуватись не повною мірою. На сьогодні відсутня ефективна оцінка податкового потенціалу окремих районів, визначення рівня якого дає змогу виявити невідповідність між загальними можливостями району та його реальними податковими надходженнями. Для цього аналізуються фактичні надходження, що забезпечує можливість розрахунку коефіцієнта резерву збільшення планових податкових надходжень, коефіцієнта податкового оптимуму, коефіцієнта стягнення.

Висновки. Показники, які описують масові суспільно-економічні явища, не можуть бути визначені лише безпосереднім вимірюванням, оскільки вони характеризують не окремі випадки, а їх сукупність. Так, щоб розрахувати деякі статистичні показники, необхідним є проведення аналізу багатьох випадків та узагальнення отриманих даних.

Ефективно розроблена система статистичних показників є основою для підвищення аналітичної цінності та значущості статистичної інформації.

Удосконалення процесу дослідження суті розвитку процесу оподаткування. Отримані оподаткування, виявлення тенденцій та змін дає результати певною мірою характеризують уявлення про можливість внесення коректив та діяльність різних рівнів управління і, водночас, є вдосконалення цієї системи відповідно до базу прийняття управлінських рішень.

Список літератури

1. Головач, А. В. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика [Текст]: навч. посібник / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. – К.: КНЕУ, 2005. – 333 с. – ISBN 966-574-716-9.
2. Мазуренко, О. К. Статистика державних фінансів [Текст]: навч. посібник / О. К. Мазуренко. – К.: КНЕУ, 2005. – 92с. – ISBN 966-574-622-4.
3. Мармоза, А. Т. Теорія статистики [Текст] / А. Т. Мармоза. – К.:Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 392 с. – ISBN 966-521-225-7.
4. Опря, А. Т. Статистика [Текст]: навчальний посібник / А. Т. Опря. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с. – ISBN 966-364-128-2.
5. Тарасенко, І. О. Статистика [Текст]: навчальний посібник / І. О. Тарасенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 344 с. – ISBN 966-364-334-Х.
6. Ткач, Є. І. Загальна теорія статистики [Текст]: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Є. І. Ткач, В. П. Сторожук. – 3-тє вид. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 442 с. – ISBN 978-966-364-892-7.
7. Фінансова статистика (з основами теорії статистики): підручник [Текст] / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач, А. А. Шустіков. – К.: МАУП, 2005. – 496 с.: іл. – Бібліогр.: с. 482-483.- ISBN 966-608-438-4.

References

1. Holovach, A. V., & Zakhozhai, V. B., & Holovach, N. A. (2005). Statistical providing of management an economy: the applied statistics [Statystychne zabezpechennia upravlinnia ekonomikoiu: prykladna statystyka]. Kyiv: KNEU.
2. Mazurenko, O. K. (2044). Statistics of public finances [Statystyka derzhavnykh finansiv]. Kyiv: KNEU.
3. Marmoza, A. T. (2003). Theory of statistics [Teoriia statystyky]. Kyiv: Elga.
4. Oprya, A. T. (2005). Statistics [Statystyka]. Kyiv: Center of educational literature.
5. Tarasenko, I. O. (2006). Statistics [Statystyka]. Kyiv: Center of educational literature.
6. Tkach, Y. I., & Storozhuk V. P. General theory of statistics (3d ed.) [Zahalna teoriia statystyky]. Kyiv: Center of educational literature.
7. Holovach, A. V., & Zakhozhai, V. B., & Holovach, N. A., & Shustikov, A. A. (2005). Financial statistics (with bases of theory of statistics) [Finansova statystyka (z osnovamy teorii statystyky)]. Kyiv: IAMP.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2013 р.